

Ольга Кириленко

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Оксана Наконечна

студентка гр. ФФм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У 2014 році в Україні стартував процес децентралізації, як у сфері територіального поділу, так і у сфері фінансово-економічного розвитку. Закон України від 17.06.2014 року «Про співробітництво територіальних громад», Закон України від 05.02.2015 року «Про добровільне об'єднання територіальних громад», зміни до Бюджетного та Податкового кодексів щодо фінансової децентралізації, прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні у 2014 році законодавчо розпочали формування територій громад в контексті забезпечення їх фінансового, соціального, економічного розвитку.

Процес децентралізації в Україні створив всі умови для формування інституту місцевого самоврядування на рівні положень Європейської хартії місцевого самоврядування. Практично 9 років у нас формується значний, дієвий інститут самодостатніх територіальних громад.

В процесі бюджетної та адміністративної децентралізації досягнуто багато позитивних зрушень. Органи місцевої влади отримали повне право встановлювати місцеві податки і збори, звичайно, лише тих, які передбачені Податковим кодексом України. Сьогодні місцеві ради мають право встановлювати розмір та ставки місцевих податків і зборів, приймати рішення щодо порядку їх справляння, надання пільг окремим категоріям платників.

Ефективність будь якого бюджетного процесу безпосередньо залежить від діяльності його учасників. Планування бюджетних поступлень, прийняття та затвердження ставок податків, адміністрування податків і зборів, контроль за повною та своєчасною сплатою передбачених податків і зборів складають взаємопов'язаний процес формування місцевих бюджетів. В умовах сучасної децентралізації зростає роль, значення та відповідальність органів влади, територіальних громад за забезпечення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів.

Як відомо, основну частину доходів місцевих бюджетів становлять податкові платежі, зокрема надходження місцевих податків. Державна податкова служба України вважає одним із головних питань розвитку адміністрування місцевих податків – це налагодження тісної взаємодії із органами місцевої влади територіальних громад. З цією метою було розроблено пілотний проект, в якому приймають участь декілька територіальних органів Державної податкової служби – Дніпропетровської, Івано-Франківської, Черкаської та Чернігівської областей. Проект націлено на визначення податкового потенціалу та спроможності

територіальних громад. Розроблено модель взаємодії органів місцевої влади, територіальних громад і органів податкової служби в напрямку покращення адміністрування місцевих податків і зборів. Намічено ряд податкових заходів щодо створення комфортних умов для здійснення підприємницької діяльності, залучення інвестицій в розвиток регіонів і громад.

За результатами впровадження вказаного проекту створено електронний паспорт територіальної громади, в якому відображається інформація щодо адміністративно-територіального устрою, податкових надходжень місцевих бюджетів, про об'єкти оподаткування на території громади, інші фінансові показники.

В процесі реалізації проекту виявляються резерви збільшення податкових надходжень, розширення база оподаткування, запроваджено додаткові електронні та технологічні сервіси для простоти та комфортності адміністрування та сплати податкових платежів, що призводить до зміцнення та стабільності фінансового забезпечення місцевих бюджетів.

Органи податкової служби на місцях постійно знаходяться на зв'язку із місцевими органами влади та спільно розглядають проблемні питання, що виникають в процесі оподаткування. Проводиться ряд спільних заходів щодо розширення бази оподаткування місцевих податків і зборів. Створено спільні комісії з представників податкової служби, органів місцевої влади, управлінь праці, які опрацьовують переліки платників податку на нерухоме майно, виявляють суб'єкти господарювання, які виплачують заробітну плату в «конвертах», або нижче рівня законодавчо прийнятої мінімальної заробітної плати, не сплачують податку на доходи фізичних осіб, «забувають» задекларувати свої доходи тощо.

З метою збільшення податкових надходжень за рахунок податку на землю місцеві громади повинні систематично здійснювати інвентаризацію користувачів земель, земельних ділянок, договорів про користування земельними угіддями, своєчасно проводити грошову оцінку земельних ділянок з подальшим оформленням документів. Зі своєї сторони органи податкової служби повинні активізувати роботу з боржниками, здійснити усі заходи по стягненню податкового боргу.

Одним із заходів покращення адміністрування доходів місцевих бюджетів є широкомасштабна роз'яснювальна робота працівників податкових органів по забезпеченню щорічної кампанії декларування доходів громадян, зокрема тих, що отримують доходи від продажу сільськогосподарської продукції, від надання в оренду земельних ділянок.

Основним джерелом податкових надходжень до місцевих бюджетів із року в рік залишається податок на доходи фізичних осіб. Його обсяги залежать від розмірів заробітної плати, тому місцеві адміністрації та територіальні громади мають бути зацікавлені в проведенні дослідження суб'єктів господарювання на предмет співвідношення обсягів продаж (товарів, робіт, послуг) з фактичною чисельністю працівників та сумами нарахованої заробітної плати. Необхідно прослідкувати надходження податку на доходи фізичних осіб від суб'єктів

господарювання, які здійснюють діяльність на території громади, незалежно від місця реєстрації такого суб'єкта.

Особливу увагу податкові органи та органи місцевої влади приділяють єдиному податку, який сплачується суб'єктами господарювання юридичними та фізичними особами та надходить повністю до місцевих бюджетів. Ставки єдиного податку, пільги по його застосуванню приймаються місцевою радою. Частка надходжень єдиного податку в загальному обсязі місцевих податків складає практично половину. Саме тому місцева влада спільно з податковими органами повинні аналізувати структуру платників, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування і сплачують єдиний податок. Через недостатній рівень податкової культури частина суб'єктів господарювання використовує спрощену систему оподаткування для мінімізації своїх податкових зобов'язань. Розробляються цілі схеми уникнення та мінімізації податків. Такий стан катастрофічно впливає на доходи місцевих бюджетів. Необхідно з увагою підходити до диференціації ставок єдиного податку, скасувати ряд пільг, які не відповідають реальному їх призначенню, встановити такі умови для застосування спрощеної системи оподаткування, щоб суб'єкти господарювання ніяким чином не змогли б ухилитися від сплати податків.

Першочерговим завданням щодо оптимізації податкових надходжень до місцевих бюджетів є легалізація компонентів «тіньової економіки». Адже активізація роботи по виявленню нелегального обігу підакцизних товарів, тіньової зайнятості забезпечить розширення фінансової бази територіальних громад.

Усі перелічені напрямки, методи та стратегії розвитку фінансового, економічного, соціального розвитку територіальних громад нараз втратили свою актуальність та важливість 24 лютого 2022 року. Підступна агресія росії стала викликом існування кожної громади і кожного громадянина України. Територіальні громади, як і всі українці, були змушені направити абсолютно всі свої зусилля на подолання нових викликів щодо виживання нашої держави. Згуртованість українців показала всьому світу мужність та незламність, непереборне бажання Перемоги.

Територіальні громади кожного регіону пережили і переживають величезне психологічне, душевне, соціальне, економічне потрясіння. В найскрутніших обставинах вони продемонстрували спроможність забезпечувати функціонування територій навіть у найжорстокіші моменти збройної агресії росії.

В умовах ведення активних бойових дій громади різних регіонів мають різні першочергові завдання. На територіях, де не ведуться активні бойові дії, постало питання швидко знайти тимчасовий притулок для значної кількості біженців, забезпечити їх їжею та медикаментами, надати їм постійне житло, забезпечити соціальну інтеграцію та працевлаштування. Відтак, ведеться робота із заохочення перереєстрації переміщених осіб, які є ФОП, налагодження їх контактів з бізнесом із пропозиціями релокації. Такі дії сприяють збільшенню податкових надходжень місцевих бюджетів порівняно з першими місяцями війни.

На звільнених територіях великі площі критичної інфраструктури, житла та соціальної інфраструктури знищені, значна частина території замінована. І тут

виникає питання можливості провести оцінку збитків, що необхідно для планування майбутньої відбудови, можливості мобілізувати кошти та зв'язки для проектів відновлення та реконструкції, виявлення наявних горизонтальних зв'язків із бізнесом, міжнародними партнерами та іншими агентами, швидше та якісніше вирішувати зазначені проблеми. В надскладних умовах кожна територіальна громада України націлює свою діяльність на забезпечення безумовної і якнайшвидшої Перемоги.